

*І.І. БОЙКО,
старший викладач кафедри прав людини, міжнародного
та європейського права Академії адвокатури України*

ВИЗНАЧЕННЯ АГРЕСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Агресія (від лат. *aggressio* — напад) поняття сучасного міжнародного права, яке охоплює будь-яке незаконне з точки зору Статуту ООН застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності і політичної незалежності іншої держави чи народу (нації) [1; 25]. Агресія є найтяжчим міжнародним злочином проти миру і безпеки всього людства. Неодмінною ознакою агресії є застосування державою збройної сили першою. 29-я сесія Генеральної Асамблеї ООН 1974 прийняла «Визначення агресії». У Резолюції про визначення агресії перераховано сім видів дій, що розглядаються як акти агресії:

1. Вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, що є наслідком такого вторгнення чи нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини.

2. Бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави.

3. Блокада портів чи берегів держави збройними силами іншої держави.

4. Напад збройними силами держави на суходільні, морські чи повітряні сили або морські чи повітряні флоти іншої держави.

5. Застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави згідно угоди з державою, яка їх приймає, в порушення умов, передбачених цією угодою, або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди.

6. Дії держави, яка дозволяє, щоб її територія, надана нею у розпорядження ін-

шої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акта агресії проти третьої держави.

7. Заслання державою чи від імені держави озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців, що здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави настільки серйозного характеру, що це дорівнює перерахованим вище актам, або її істотна участь в них [2; 201].

Отже, кожен із семи пунктів ст. 3 «Визначення агресії», включаючи так звані співучасть у агресії (6) та непрямую агресію (7), вказує на різновид збройного нападу. Проти кожного з семи зазначених дій можливе застосування права держави на самооборону. Хоча Міжнародний суд ООН підтвердив, що на державу, яка застосовує збройну силу, посилаючись на право держави на самооборону, лягає тягар доведення перед Судом: вона зобов'язана доводити факт агресії, спрямованого проти неї [3; 102].

Ще під час опрацювання проекту «Визначення агресії» в Спеціальному комітеті Генеральної Асамблеї ООН було погоджено, що поняття «агресії» не включатиме «прикордонні інциденти» — разові сутички або постріли на кордонах держав, спричинені переважно непорозуміннями при охороні кордонів. Порушення прав іноземців, яке спричиняє реальну загрозу їх здоров'ю чи життю не увійшло до семи пунктів статті 3 «Визначення агресії», а відтак за сучасним міжнародним правом воно не входить до змісту поняття «агресія» і не може бути визнане підставою для реалізації права держави на самооборону.

Відповідно до «Визначення агресії» (ст. 2, ч. 1 ст. 3), названі в його ст. 3 дії є тільки тоді протиправними, якщо вони є

«застосуванням сили державою першою». Право ж вдатися до самооборони виникає у держави після початку агресії щодо неї і не раніше.

Рада Безпеки ООН володіє більш широкими повноваженнями, ніж держава-суб'єкт права на самооборону: відповідно до ст. 39—42 глави VII Статуту ООН Рада може ухвалити застосування заходів примусу, в тому числі й військового характеру, не лише щодо порушника миру або агресора, але й щодо держави/групи держав, які, на погляд членів Ради, створюють загрозу миру [4; 105].

Отже, підсумовуючи, доводиться зробити невтішний висновок, що:

1. Сьогодні «Визначення агресії» 1974 р. застаріле. Реалії сьогодення вимагають внести в список дій, що вважаються агресією, дещо більше пунктів, ніж сім. Хоча б враховувати появу нових «технологій» нанесення шкоди та нові типи загроз (втручання у роботу автоматизованих інформаційних систем).

2. Збільшуючи перелік актів, що вважатимуться агресією, слід бути дуже обережним, бо законною реакцією на агресію є право держави на самооборону, а це сьогодні залишається підставою для застосування сили, на яку держави найчастіше посилаються для виправдання агресивної політики.

3. Так як агресія — один із найтяжчих міжнародних злочинів за сучасним міжнародним правом, то повинні бути чітко сформульовані ознаки агресії, які будуть спільними для всіх дій, які сьогодні вважаються нею.

4. У «Визначенні агресії» зазначено, що перелік актів, що вважаються агресією не

є вичерпним, і Рада Безпеки може визначити, що інші акти є агресією. Тут можна лише констатувати, що жоден міжнародний орган, уповноважений до визначення агресора, не може бути повністю неупереджений (яким би чином цей орган не формувався, він не зможе обійтися без керівних вказівок). Це, дійсно, так, бо будь-який орган хтось фінансує, отже, і надає «необхідні» вказівки. І рішення у Раді Безпеки приймається шляхом голосування, з таким зручним саме для таких випадків використанням права вето.

Список використаної літератури:

5. Абдурахманов М.И., Баришполец В.А., Манилов В.Л., Пирумов В.С. Геополитика и национальная безопасность: Словарь основных понятий и определений. — М., 1998. — 237 с.

6. Определение агрессии. Резолюция, принятая XXIX сессией Генеральной Ассамблеи ООН, 14 декабря 1974 г. // Действующее международное право. В 3-х томах. Составители Ю.М. Колосов и Э.С. Кривчикова. Том 2. — Москва: Издательство Московского независимого института международного права, 1996. — С. 199—202.

7. Ржевська В.С. Право держави на самооборону і міжнародна безпека / В.С. Ржевська. — К.: Проміні, 2005. — 251 с.

8. Анцелевич Г.А., Покрещук А.А. Актуальные проблемы международного права / Г.А. Анцелевич, А.А. Покрещук. — К.: Украинская академия внешней торговли, 2006. — 282 с.